

DR. PRANAS DIELININKAITIS

(1902-1942)

A. a. Pranas Dielininkaitis buvo vienas nedaugelio gerai pasiruošusi sociolog nepriklausomaj Lietuvos respublikoj. Ta iau pirmiausiai jis ruoš si b ti mokytoju.

Kaip *Lietuvi Enciklopedijoj* rašoma, Pr. Dielininkaitis buvo gim s 1902 m. geguž s 5 d. Jušk kaime, Žaliosios vals iuje (Vilka viškio apskr.). Tik iš j s K. Naumies io vidurini j mokykl , Pr. Dielininkaitis jau buvo prad j s dirbti pradžios mokykloje. Bet po 10 m n. jis v l gr žo prie vadov li Marijampol s mokytoj seminarijoj. J baig s 1924 m., jis ryžosi b ti mokytoju ir drauge siekti aukštojo mokslo diplomo. Gav s darb *Pavasario* suaugusi gimnazijoj Kaune, Pr. Dielininkaitis stojo Lietuvos universiteto Teologijos-Filosofijos fak. filosofijos skyri , kur studijavo sociologij , filosofij ir psichologij -pedagogik . Kaip rimtas ir tvarkingas studentas, jis patrauk profesori Dr. A. Maliauskio ir Dr. Pr. Kurai io d mes . Šis pastarasis, jaun talent glob jas studentuose ateitininkuose, ypa susidom jo Pr. Dielininkai iu. Kad šis prapl st savo intelektualin akirat , prof. Kuraitis jam sudar materialini gali mybi 1926 m. vasar išvykti Pranc zij ir ten pasimokyti pranc z kalbos. Nors, kaip buv s Švietimo ministerijos stipendininkas mokytoj seminarijoj, Pr. Dielininkaitis buvo priverstas kur laik palikti universiteto auditorijas ir vykti mokytojo pareig Taurag , ta iau savo universitetines studijas mažai teuzdels , jas baig 1928 m. ir neužilgo išvyko Pranc zij pasitobulinti.

Paryžiuje Pr. Dielininkaitis nor jo sociologines studijas papildyti teisi mokslais, kad, juos baig s, gal t tapti advokatu ir drauge dirbti visuomenin darb nepriklausomai nuo valstybin s tarnybos. Ta iau studijuoti teisi Paryžiuje negal jo, nes mokytoj seminarijos brandos atestate netur jo lotyn kalbos pažymio. Nenor damas gaišti laiko su lotyn kalba, Pr. Dielininkaitis stojo Paryžiaus universiteto humanistin fakultet (faculté des lettres) ruošti sociologijos doktoratui. Kadangi, dar prieš išvykdamas Pranc zij , jis buvo susidom j s kult rin s autonomijos problema, kuri tada Lietuvoj viešai svarst jam artimi profesoriai Dr. St. Šalkauskis ir Dr. K. Pakštas, Pr. Dielininkaitis ir Sorbonoje b simai disertacijai

nor jo pasirinkti tem apie kult rin autonomij . Ta iau jos išvys-
tyt pavyzdži Vakar pasauly tada nebuvo daug. Antra, Pary-
žiaus profesoriams, pratusiems etatistin centralizm , tokia tema
nebuvo prie širdies. Šit aplinkybi veikiamas, Pr. Dielininkaitis
savo disertacijai pasirinko siauresn tem — valstyb s ir mokyklos
santykius, — nes j tinkamame išsprendime matyti ir kult rin s
autonomijos nauda demokratin je valstyb je. Tod l savo diserta-
cijoj *La liberté scolaire et l'Etat* ryžosi pastudijuoti mokyklos ir
valstyb s santyki keturius tipingus atvejus — Soviet S jungoj,
Pranc zijoj, Belgijoj ir Olandijoj.

Kraštutin tip , priešingiausi pilnutinei demokratijai, Pr. Die-
lininkaitis mat Soviet S jungoje, kur mokyklos yra grynas valsty-
b s monopolis. Daugiau demokratijos jis rado 1930 m. Pranc zijoj,
kur teoriškai mokykl laisv pripaž stama, bet praktikoj susiduria
su didel mis sunkenyb mis, nes visos teis s ir finansin valstyb s
parama tebuvo teikiama tik viešosioms mokykloms, o privatin s
mokyklos negal jo gauti nei valstybini subsidij , nei išduoti diplo-
m , kuriuos pripažint valstyb . Mokyklin laisv praktikoje buvo
tada (apie 1930 m.) vykdoma Belgijoj, kur privatin s mokyklos tam
tikromis s lygomis gal jo gauti valstybines subsidijas. Ta iau
didžiausia mokykl laisve t vai gal jo pasinaudoti Olandijoj, nes
po ilg partini bei parlamentini kov Olandijoj jau buvo prieita
prie valstybini ir privatin mokykl lygyb s subsidij ir kit
teisi atžvilgiu.

1933 m. apgyn s savo disertacij Paryžiuje ir gr ž s Lietuv ,
Pr. Dielininkaitis rado nepalankias politines aplinkybes savo darbui,
kuriam ruoš si. Tuometinis autoritetinis režimas visuomeninio gyve-
nimo laisv buvo gerokai suvarž s, o sociologijai d styti universitete
palanki s lyg taip pat nebuvo. Dr. A. Maliauskis, kuris lauk
Dielininkai io, kaip savo pavaduotojo ir b simo katedros paveld -
tojo, buvo iš universiteto atleistas 1931 metais, kai tautinink reži-
mas Teologijos-Filosofijos fakultete panaikino eil katedr su j
etatais. Tod l Pr. Dielininkaitis universitet tegal jo b ti pakvies-
tas vienintel laisv vyresniojo asistento etat prie visuotin s
istorijos katedros. Ten d st b simiems istorikams reikaling valsty-
b s teorij ir, Lietuvos Katalik Mokslo Akademijos finansiškai
paremiamas, dar d st sociologij , nors ir ne tokiu mastu, kokio
nor jo Teologijos-Filosofijos fak. profes ra.

Nors ir žinodamas, kad tautinink valdžia nepalankiai ži ri
visuomenin veikal , kuri n ra j partijos kontroliuojama, Pr. Die-
lininkaitis, kaip ir studentavimo metais, neveng darbo katalik
organizacijose. Jis pirmininkavo student ateitinink s jungai 1933-

1936 metais, dirbo Krikšionių darbininkų sąjungoje, jam ypač arti prie širdies buvo krikšionių darbininkų jaunimas. 1936 m. jis buvo dienraščio XX Amžiaus vienas steigėjų ir jo redakcinio kolektyvo nuolatinis narys. Nuo to laiko jis pradėjo sitraukti taip pat politinį veikimą, stengdamasis drauge su J. Ambrazevičium ir Ign. Skrupskelium suderinti demokratini partijų (valstiejių liaudinių ir katalikų politinių) veiklą. Tartas nemaža role opoziciniame *Bendro Žygio* veikloje, Pr. Dielininkaitis tuometinis valdžios buvo ištremtas kuri laiką iš laikinosios sostinės, Kauno. 1939 metų pavasarį Klaipėdos netekimo sudarant koalicinę Lietuvos vyriausybę, Pr. Dielininkaitis taip pat atliko nemažą vaidmenį. Jis taip pat buvo vienas autorių deklaracijos *Organinės valstybės kryptis*, kurioje katalikai visuomenininkai, subrendę nepriklausomoje Lietuvoje, projektavo naują Lietuvos valstybės santvarką, kuri be sukrėtimo pakeistų tautininkų vestą autoritetinį režimą.

Komunistai gerai jautė Pr. Dielininkaitis ir jo svorį Lietuvos politiniame, visuomeniniame ir moksliniame gyvenime. Todėl, kai Sovietų Sąjungos kariuomenė okupavo Lietuvą 1940 m. birželio 15 d., jis sociologas (kaip ir jo bendramintis Dr. Ign. Skrupskelis) nemėgė neišbuvo laisvas: liepos 11-12 naktį jis buvo komunistų areštuotas, keletą mėnesių kalintas Kauno sunkiojo darbo kalėjime, už akių nuteistas Sibiro koncentracijos stovyklas, tačiau nesukubtas ten išvežti iki 1941 m. birželio 22 d., kada prasidėjo Vokietijos ir Sovietų Sąjungos karas. Vokiečių staigus puolimas davė progą Pr. Dielininkaitis drauge su kitais kalininiais išsiveržti iš kalėjimo. Vos iš ten ištrūkęs, jis tuojau įsijungė laikinosios Lietuvos vyriausybės darbams. Kai naciai tą vyriausybę likvidavo, Pr. Dielininkaitis beliko darbas V. D. universiteto Filosofijos fakultete, kur buvo sukurta sociologijos katedra. Tačiau neilgai jis ten tęsė. Kažin kur užsikrėtęs dmi ja šiltine ir parvažiavęs pas šeimą Velykų atostogų, Pr. Dielininkaitis sunkiai susirgo ir mirė 1942 m. balandžio 6 d.

Dr. Pr. Dielininkaitis buvo draugiškas, taktiškas, tiesaus būdo vyras. Jis teoriją derino su praktika, savo mintis labiau mėgė dėti gyvu žodžiu negu raštu. Todėl ir spausdintą raštą iš 8 savo darbo metų nedaug tepaliko. Be savo prancūziškos disertacijos, kuri Prancūzijos knygos rinkoje buvo parduota jama *L'Ecole et l'Etat* vardu, Pr. Dielininkaitis turėjo palikęs straipsnius serijas vairiuose žurnaluose: *Korporatyvinė santvarka organiniame valstybėje* (N. Romuva, 1936); *Organinė valstybė* (L. K. Mokslo Akademijos Suvažiavimo darbai, II, 1937); *Valstybė, auklėjimas ir laisvė* (Lietuvos Mokykla, 1937); *Pijus XI ir socialinė katalikų doktrina* (Pijaus XI sukaktuvių leidinys, 1937); *Pastarųjų metų bandymai socialiniame klausime sušvelninti* (Židinys, 1938).

Dielininkaitis nebuvo socialini klausim sistematizatorius, nors ir buvo iš j s pranc z sociologijos pozitivistin mokykl . Jis faktus vertino krikš ioniškos dorov s norm šviesoje, kad šitaip b t matyti, kas socialiniuose reiškiniuose yra teigiamo žmoni bendrajai gerovei ir teisingumui patenkinti. Reikia apgailestauti, kad ankstyva mirtis neleido jam pasireikšti sociologijos moksle tuo, ko iš jo pasirošimo buvo galima laukti.

Dr . J. Gr inius

Münchenas, Vokietija